

भाषाविषयक क्षमता : प्रथम भाषा मराठी

इयत्ता बारावीच्या अखेरीस विद्यार्थ्यांमध्ये भाषाविषयक पुढील क्षमता विकसित व्हाव्यात अशी अपेक्षा आहे.

क्षेत्र

क्षमता

श्रवण

- श्राव्य, दृक्-श्राव्य माध्यमांतील व्याख्याने, चर्चा, परिसंवाद, मुलाखती, कथाकथन, काव्यवाचन कार्यक्रम, अभिवाचन इत्यादींमधील भाषिक वैशिष्ट्ये आणि वैचारिक मांडणी चिकित्सकपणे समजून घेणे.
- सार्वजनिक ठिकाणच्या सूचना, आवाहने, निवेदने यांची यथार्थता विचारात घेऊन योग्य तो प्रतिसाद देणे.
- औपचारिक व अनौपचारिक ठिकाणी होणारी व्याख्याने, संवाद-संभाषणे, परिसंवाद, कार्यशाळा यांमधील संदर्भांचा चिकित्सकपणे अर्थ लावता येणे व स्वतःची भाषा अधिकाधिक विकसित करण्याचा प्रयत्न करणे.
- भाषिक कौशल्यांच्या समृद्धीसाठी विविध श्राव्य, दृक्-श्राव्य माध्यमांचा माहितीचे स्रोत म्हणून जाणीवपूर्वक उपयोग करणे.
- आंतरजालावरून लिंक्स, क्यू. आर. कोड, व्हिडिओज, यू-ट्यूब व प्रसारमाध्यमे इत्यादी दृक्-श्राव्य माध्यमांतून अपेक्षित व अध्ययनपूरक संदर्भांचा शोध घेऊन ते वापरणे.

भाषण-संभाषण

- विविध साहित्यकृतींवर आधारित चर्चेत सहभागी होताना साधक-बाधक विचारांच्या मांडणीसाठी विषयानुरूप भाषा परिणामकारकतेने वापरणे.
- अभ्यासलेल्या साहित्यप्रकारांच्या सर्वसाधारण वैशिष्ट्यांबाबत चर्चा करणे.
- वाचलेल्या पुस्तकाची माहिती वा एखाद्या कथेचा, कवितेचा सारांश, कवितेतील ओळींचा अर्थ सांगणे; तसेच गीत, कविता, भाषण सादर करणे.
- 'उपयोजित मराठी' या भागात अंतर्भूत असलेल्या घटकांवर आधारित कृतींवर चर्चा करता येणे.
- दिलेल्या विषयाला अनुसरून स्वतःचे स्वतंत्र विचार संदर्भासह मुद्देसूदपणे मांडता येणे.
- भाषण-संभाषण कौशल्याची वैशिष्ट्ये आत्मसात करून त्याचा व्यक्तिमत्त्व विकासाच्या दृष्टीने आत्मविश्वासपूर्वक वापर करता येणे.

वाचन

- विविध साहित्यकृतींचे अभिवाचन करणे. तसेच साहित्याच्या आस्वादासाठी वाचन करणे.
- संकेतस्थळावरील ई-बुक्स, ई-न्यूज आणि ई-साहित्य शोधून वाचन करता येणे व त्याचा योग्य ठिकाणी वापर करता येणे.
- स्पर्धा परीक्षांच्या दृष्टीने मराठी भाषाविषयाशी संबंधित उपयुक्त घटकांचे अभ्यासपूर्ण वाचन करणे.

- स्वतःचे भाषाविषयक ज्ञान अद्ययावत ठेवण्यासाठी संबंधित उपयुक्त घटकांचे अभ्यासपूर्ण वाचन करणे. उदा., विविध नियतकालिके, संदर्भ ग्रंथ, कोशवाङ्मय इत्यादी.
- पाठांचे आणि पाठांशी संबंधित मूळ साहित्यकृतीचे व संदर्भ साहित्याचे समजपूर्वक वाचन करणे.

लेखन

- पाठाच्या आशयाचे व त्या पाठातील विचारांचे आकलन करून घेऊन त्याबाबत स्पष्टीकरणासह आपले मत स्वतःच्या भाषेत समर्पक शब्दांत लिहिणे.
- काव्यपंक्तीतील काव्यसौंदर्य स्पष्ट करणे व पाठांतील भाषिक सौंदर्यस्थळे शोधून लिहिणे.
- आपले अनुभव, निरीक्षण आणि त्या अनुषंगाने केलेला विचार लेखनातून अभिव्यक्त करणे.
- दिलेल्या विषयावर निबंध लिहिता येणे.
- 'उपयोजित मराठी' या भागातील संबंधित घटकांवर आधारित कृती सोडवणे.

अध्ययन कौशल्य

- संदर्भासाठी कोशवाङ्मय अभ्यासता येणे.
- अनुभवलेल्या विविध घटनांसंदर्भात व्यापक अर्थाने अभिव्यक्त होता येणे.
- आंतरजालाचा वापर करून व्यवहार करता येणे.
- संगणकावर उपलब्ध असणाऱ्या विविध शैक्षणिक ॲप्लिकेशन्सचा उत्तमरीत्या कृतियुक्त वापर करता येणे.
- प्रसारमाध्यमांतून समोर येणाऱ्या घटकांचे सांगोपांग आकलन करून चिकित्सक मांडणी करता येणे.
- विविध सामाजिक अडसरांचे आकलन करून घेऊन त्यांच्या निर्मूलनासाठी स्पष्टपणे विचारांची मांडणी करणे.
- बहुभाषा परिचय करून घेण्याची जिज्ञासा निर्माण होणे.
- वाङ्मयीन उपक्रमाद्वारे अभिरुची घडवणे व सहभागातून वृद्धिंगत करणे.
- तंत्रज्ञान आणि आंतरजाल यांच्या योग्य वापरातून 'स्व'ला अभिव्यक्त करून विकसित करता येणे.

भाषाभ्यास व लेखन

- भाषाभ्यास- वाक्यप्रकार व वाक्यरूपांतर, समास, प्रयोग, अलंकार ओळखता येणे व त्यांचा लेखनात उपयोग करता येणे.
- निबंधलेखन- सुचवलेल्या विषयावर निबंधलेखन करणे.

अनुक्रमणिका

भाग - १

अ. क्र.	पाठ, कविता	पृ. क्र.
	बहु असोत सुंदर... (काव्यानंद) - श्री. कृ. कोल्हटकर	१
१.	वेगवशता - प्राचार्य शिवाजीराव भोसले	३
२.	रोज मातीत (कविता) - कल्पना दुधाळ	७
३.	आयुष्य... आनंदाचा उत्सव - शिवराज गोलें	१०
४.	रे थांब जरा आषाढघना (कविता) - बा. भ. बोरकर	१७
५.	वीरांना सलामी - अनुराधा प्रभुदेसाई	२०
६.	रंग माझा वेगळा (कविता) - सुरेश भट	२८
*	आत्मविश्वासासारखी शक्ती नाही (नमुना गद्य आकलन) - भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर	३१

भाग - २

अ. क्र.	पाठ, कविता	पृ. क्र.
७.	विंचू चावला... (भारूड) - संत एकनाथ	३२
८.	रेशीमबंध - डॉ. यू. म. पठाण	३५
९.	समुद्र कोंडून पडलाय (कविता) - वसंत आबाजी डहाके	४०
१०.	दंतकथा - वसंत सबनीस	४३
११.	आरशातली स्त्री (कविता) - हिंरा बनसोडे	५०
१२.	रंगरेषा व्यंगरेषा - मंगेश तेंडुलकर	५४
*	जयपूर फूटचे जनक (नमुना गद्य आकलन) - डॉ. बाळ फोंडके	६१

भाग - ३

अ. क्र.	साहित्यप्रकार	पृ. क्र.
	कथा- साहित्यप्रकार-परिचय	६२
१.	शोध - व. पु. काळे	७०
२.	गढी - डॉ. प्रतिमा इंगोले	७९

भाग - ४

अ. क्र.	उपयोजित मराठी	पृ. क्र.
१.	मुलाखत	८७
२.	माहितीपत्रक	९४
३.	अहवाल	१००
४.	वृत्तलेख (फिचर रायटिंग)	१०५

भाग - ५

अ. क्र.	व्याकरण व लेखन	पृ. क्र.
•	व्याकरण- वाक्यप्रकार व वाक्यरूपांतर, समास, प्रयोग, अलंकार	११२
•	लेखन : निबंधलेखन	१३१

भाग - ६

अ. क्र.	परिशिष्टे	पृ. क्र.
•	पारिभाषिक शब्द, साहित्य अकादमी पुरस्कारप्राप्त साहित्यिकांची नावे व साहित्यकृती, शब्दार्थ व वाक्प्रचार	१३६ ते १४२